O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARAQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Ro‘yxatga olindi:
№ БД-60220400
26.09.2024

“TASDIQLAYMAN”
SamDU rektori:
_____ A.prof. R. Kalandarov
2024-yil “27” sentabr

“O‘RTA OSIYONING ORNAMENTI VA TASVIRIY SAN’ATI”

FAN DASTURI

Kunduzgi bo’lim uchun

Bilim sohasi:	200000 – San’at va gumanitar fanlar
Ta’lim sohasi:	220000 – Gumanitar fanlar (Tillardan tashqari)
Ta’lim yo‘nalishi:	60220400 – Arxeologiya

Fan/modul kodi O'OOTST1104	O'quv yili 2024-2025	Semestr 1	ECTS – Kreditlar Jami: 4
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4

	Fan nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy soat (soat)
1.	O'rta Osiyoning ornamenti va tasviriy san'ai	52	68	120

Fanning maqsadi (FM)	
FM1	**I. FANNING MAZMUNI** **Fanni o'qitishdan maqsad** – talabalarda **"O'rta Osiyoning ornamenti va tasviriy san'ai"** fanining shakllanishi va taraqqiyoti, uning tarixiy fanlarni o'rganishdagi o'rni, jahon hamda, mamlakatimiz hududida moddiy-madaniyatlarning o'zaro bog'liqligi va xususiyatlari munosabatlarining shakllanishi haqida bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishdir. Shuningdek, mazkur fan tarix ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavriatni buyurtmachi tashkilot hisoblanuvchi Madaniy meros agentligi Yaxyo G'ulomov nomidagi Samarqand arxeologiya institutiga dala arxeologik tadqiqotlarni amalga oshirishda shu soha bo'yicha to'la qonli bilim ko'nikmasiga ega bo'lgan kadrlarni tayyorlashga o'z mazmuni bilan xizmat qiladi. **Fanning vazifasi** – talabalarda fanning nazariy va amaliy masalalarini shuningdek, arxeologik manbalar turlari. Arxeologik manbalarning qadimgi davr tarixini yoritishdagi o'rni va ahamiyati. Arxeologik yodgorliklar. Arxeologik yodgorliklar turlari. Aholi manzilgohlari, qabr-qo'rg'onlar majmualari, diniy inshootlar majmualari, ishlab chiqarish bilan bog'lik inshootlar va majmualarini o'rgatishdan iborat.

Fan mazmuni
II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) **II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:**
I-semestr. Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)
O'rta Osiyoning ornamenti va tasviriy san'ati faniga kirish. Fanning maqsad va vazifalari. O'rta Osiyo hududi. Jahon sivilizatsiyasi. Ornament va tasviriy san'at. Tarix va madaniyatni kengroq yoritish. Moddiy meros.
Ornament va tasviriy san'atning paydo bo'lish sabablari. Ornament tushunchasi. Bezak turlari. Bezaklarning mintaqalar bo'yicha farqlanishi. Tasviriy san'at va uning taraqqiyot bosqichlari. Tasviriy san'at turlari.

O'rta Osiyoning mezolit, neolit davrlari ornamenti va tasviriy san'ati. O'rta Osiyoda mezolit davri tasviriy san'ati. Qoyatosh suratlari. Zarautsoy suratlari. Neolit davri hunarmandchiligi bilan bog'liq ornamentlar. Sopol. To'qimachilik. Joytun madaniyati. Hisor madaniyati.
O'rta Osiyoning eneolit va bronza davrlari ornamenti va tasviriy san'ati. Ornament turlari. Eneolit va bronza davri ornamenti va tasviriy san'ati. Haykaltaroshlik. Terrakota. Muhr. Sarmishsoy suratlari. Anov manzilgohi. Namozgohtepa. Sarazm manzilgohi.
Ibtidoiy diniy e'tiqodlar bilan bog'liq ornament va tasvirlar. Dualizm insonning eng ilk diniy e'tiqodlaridan biri sifatida. Dualizm bilan bog'liq bo'lgan ornament va tasvirlar, dualizm ta'limotida ranglarning muhimligi. Zardushtiylik. Qo'rg'ontepalar. Jonbosqal'a, Sopollitepa, Jarqo'ton ornamenti va tasviriy san'ati. Sopollitepa manzilgohi. Jarqo'ton ibodatxonasi. Gliptika san'ati.
Sopol, yog'och buyumlarida aks etgan ornament va tasvirlar. Kulolchilikning rivojlanishi. Antik va o'rta asrlarda ishlangan sopol idishlarga tushirilgan tasvirlar. Angob. O'rta Osiyoda qadimdan yog'och o'ymakorligining rivojlanishi. Yog'ochlarda aks etgan naqshlar.
Metall, shisha va tosh buyumlarida aks etgan ornament va tasvirlar. O'rta Osiyo hududida metal buyumlarning qadimdan keng tarqalishi va ularga bezak berilishi. Kufiy va nasx usuli. Kandakorlik. Charx. Pech. Keramika. Kvarts. Kulolchilik. Iskana. Mif. Naqqoshlik.
Haykaltaroshlik va miniatyura san'ati. Haykaltaroshlik san'ati xususiyatlari. Haykaltaroshlikning paydo bo'lishi va rivojlanish bosqichlari. O'rta Osiyo arxeologik qazishmalarida topilgan haykaltaroshlik namunalari. Miniatyura san'ati taraqqiyoti. Animalistika. Natyurmort. Relyef. Barelyef. Gorelyef. Byust. Gliptika. Portret. Gotik. Roman.
Markaziy Osiyoning antik davr ijtimoiy-siyosiy va madaniy jarayonlari va devoriy naqsh san'ati namunalarining o'rganilishi. Antik davr. Ijtimoiy-siyosiy va madaniy jarayonlar. Devoriy naqsh san'ati. Markaziy Osiyoga yunon madaniyati ta'siri.
Markaziy Osiyoning antik devoriy naqsh san'ati kompozitsiyasi va tematikasi. Ellinizm davri san'ati. Kushonlar davri me'morchiligi. Ayritom va Fayoztepa ibodatxonalari. Xolchayon, Qoratepa, Dalvarzintepa yodgorliklari. Polis. Muzey. Kutubxona. Pergament. Muza. Ansambl. Gliptika. Shaxmat. Ibodatxona. Monumental

haykallar. Mozaika.
Markaziy Osiyoning ilk o'rta asrlar devoriy naqsh san'ati. O'rta Osiyoning ilk o'rta asrlar davri ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotida sodir bo'lgan o'zgarishlar. Ilk o'rta asrlar me'morchiligining o'ziga xos xususiyatlari. Poykend va Varaxsha saroylari. Afrosiyob tasviriy san'ati va ornamenti. Me'morchilik bezak kompozitsiyasida naqsh chizishning rivojlanib borishi.
Markaziy Osiyoning IX-XIII asrlar me'morchilik san'ati. Me'morchilik san'ati. Ix-XII asrlar ilm-fan yutuqlari. Masjid. Madrasa. Saroy. Xonaqoh. Karvonsaroy. Ark. Shahriston. Registon. Naus. Rabot. Burj. Nekropol. Otashkada.
Markaziy Osiyoning XIV-XIX asrlar me'morchiligida qo'llanilgan ornament va tasviriy san'at. Amir Temur va temuriylar davri me'morchiligi. Shayboniylar davri ornamenti va tasviriy san'atining o'ziga xos xususiyatlari. O'rta Osiyo xonliklari davrida me'morchilik va tasviriy san'at. XIX-XX asr O'rta Osiyo me'morchiligi va tasviriy san'ati.

III. I-semestr. Mashg'ulotlar shakli: seminar (S)	
S1	Ornament va tasviriy san'atning paydo bo'lish sabablari.
S2	O'rta Osiyoning so'nggi paleolit davri tasviriy san'ati va mezolit davri ornamenti va tasviriy san'ati.
S3	O'rta Osiyoning neolit va eneolit davri ornamenti va tasviriy san'ati.
S4	O'rta Osiyoning bronza davri ornamenti va tasviriy san'ati.
S5	Ibtidoiy diniy e'tiqodlar bilan bog'liq ornament va tasvirlar
S6	Sopol, yog'och buyumlarida aks etgan ornament va tasvirlar
S7	Metall, shisha va tosh buyumlarida aks etgan ornament va tasvirlar
S8	Haykaltaroshlik va miniatyura san'ati
S9	O'rta Osiyoning antik davr ijtimoiy-siyosiy va madaniy jarayonlari va devoriy naqsh san'ati namunalarining o'rganilishi
S10	O'rta Osiyoning antik devoriy naqsh san'ati kompozitsiyasi va tematikasi
S11	O'rta Osiyoning ilk o'rta asrlar devoriy naqsh san'ati
S12	O'rta Osiyoning IX-XVIII asrlar me'morchilik san'ati
S13	O'rta Osiyoning o'zbek xonliklari davri va XIX-XX asrlar me'morchiligida qo'llanilgan ornament va tasviriy san'at.

IV. MUSTAQIL ISH TA'LIMNI BAJARISH BO'YICHA TALABLAR:

	1-Mustaqil ta'lim topshiriqlari
1.	Tasviriy san'atning turlari, rangtasvir, haykaltaroshlik, grafika san'ati
2.	Markaziy Osiyoning mezolit va neolit davri ornamenti
3.	Ornament turlari
4.	Epigrafik va geometrik ko'rinishdagi ornament
5.	Eneolit davrida sopol idishlarning rangdor bo'lishi.
6.	Naqshlar ichida ko'proq egri va uchburchak geometric tasvirlarning mavjudligi
7.	Animizm bilan bog'liq ornament va tasvirlar
8.	Dualizm bilan bog'liq bo'lgan ornamentlar
9.	Markaziy Osiyoda qadimdan yog'och o'ymakorligining rivojlanishi.
10.	Yog'ochlarda aks etgan naqshlar
11.	Sirlangan idishlarda aks etgan tasvir va ornamentlar
12.	So'ngi o'rta asrlar me'moriy yodgorliklaridagi ornamentlar
13.	XIV-XV asrlar me'moriy yodgorliklarida uchraydigan naqshlar
14.	Ellinizm davri Yunon-Baqtriya va Parfiya haykallarida koroplastika san'atining xususiyatlari
15.	Xiva xonligida bunyod etilgan me'moriy yodgorliklaridagi naqshlar va tasvirlarning nafisligi va o'ziga xosligi
16.	O'rta Osiyoning antik davr ijtimoiy-siyosiy va madaniy jarayonlari va devoriy naqsh san'ati namunalarining o'rganilishi
17.	O'rta Osiyoning antik devoriy naqsh san'ati kompozitsiyasi va tematikasi
18.	O'rta Osiyoning ilk o'rta asrlar devoriy naqsh san'ati
19.	O'rta Osiyoning IX-XVIII asrlar me'morchilik san'ati
20.	O'rta Osiyoning o'zbek xonliklari davri va XIX-XX asrlar me'morchiligida qo'llanilgan ornament va tasviriy san'at.

"O'rta Osiyoning ornamenti va tasviriy san'ai" fani bo'yicha mustaqil ta'lim mavzulari uning mazmunini yoritish maqsadida tanlangan va talabada shu haqida bilim ko'nikmasini shakllantirish nazarda tutilgan. Jumladan, O'zbekiston miqiyosida dastlabki tuzilgan ekspeditsiyalari O'rta Osiyoning ornamenti va tasviriy san'ai tarixiga oid mavzudagi ekspeditsiyalar tarixi haqida talabada bilim ko'nikmasini shakllantirish e'tiborga olingan. Masalan, O'zbekiston hududida dastlabki O'rta Osiyoning ornamenti va tasviriy san'ati tadqiqotlarni olib borgan ekspeditsiya hisoblandi. Bu ekspeditsiya dastlab obyektlarni o'rgangan bo'lsa, keyingi yillarda keng ko'lamda tarixiy tasviriy san'ati qidiruv ishlari amalga oshirilgan. Ushbu mavzu haqida keyingi tadqiqotlar olib borgan ekspeditsiya faoliyati ham keng ma'lumotlar berib ular haqida ham o'quvchilar bilim ko'nikmasiga ega bo'ladi. Shu mazmunda MT da nazarda tutilgan mavzular haqida talabalar ish olib borishadi. Barcha keltirilgan mavzularni har biri to'g'risida talabalar qay tarzda o'zlashtirish, bilim ko'nikmasiga ega bo'lish mexanizmi fanning sillabusida ochib beriladi.

5.	**V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)** Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • O'rta Osiyo xalqlari tarixi, madaniyati, hunarmandchiligi va tasviriy san'ati kabi sohalarni tarixiylik, ilmiylik, xolisona yondashuv asosida yoritish haqida ***tasavvur va bilimga ega bo'lishi;***

	• talaba tarixiy ma'lumotlarni ilmiylik, tarixiylik, xolislik asosida o'rganish. etnologik muzey ashyolari va internet ma'lumotlarni, arxeologik va etnologik manbalarni mustaqil tadqiq qilish, o'rganish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi;*** • O'rta Osiyo xalqlari moddiy madaniyat ashyolarini o'rganish va ulardan ilm-fanda foydalanish ***malakasiga ega bo'lishi kerak.***
6.	**VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • Test metodi orqali baholash • Essa, tarixiy bayon ustida ishlash • Muommoli ta'lim tehnologiyalaridan foydalanish • Viktorina savol-javoblar
7.	**VII. Kreditni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish
	Asosiy adabiyotlar:
1	Караматов Ҳ. Ўзбекистонда мозий эътиқодлар тарихи. 2009
2	Ниғмонов Б.В. , Эрматова А.Б. Нақши нигоралар. Методик қўлланма. Т:2010
3	Yu Inchon / jang Jon Hee/ The Crossroads of civilizations: Ancient Culture of Uzbekistan. National Museum of korea. 2010
4	Брусенко Л.Г. Глазурованная керамика Чача IX-XII вв. Ташкент 1986
	Qo'shimcha adabiyotlar:
1	Аскаров А.А., Ширинов Т.Ш. Ранная городская культура эпохи бронзы юга Узбекистана.Самарканд, 1993.
2	Аванесова Н.А. Эпоха бронзы Средней Азии. Ч.И. Учебное пособие. Самарканд. Изд. Сам ГУ. 1988. Пдф
3	Беленицкий А.М. Бентович И.Б, Большаков О.Г. Средневековый город Средней Азии. Л. 1973.
4	Джуракулов М.Д. Аванесова Н.А. Историография эпохи бронзы Средней Азии. Учебное пособие. Самарканд: Изд.СамГУ. 1983. пдф.
5	Древнейшие государства Кавказа и Средняя Азия. Отв. ред. Г.А. Кошеленко. М., "Наука" 1985.
6	Лунина С.Б. Археология Средней Азии. Учебное пособие. Ташкент. 1986. пдф.
7	Рындина Н., Дегтярева А. Энеолит и бронзовый век. Учебное пособие. М. 2002. Джву
8	Средняя Азия и Дальний Восток в эпоху средневековья. Средняя Азия в раннем

	средневековье. Отв. ред. Г.Л. Брыкина. М., «Наука» 1999.
9	Sayfullayev B. O'rta Zarafshon voxasi tosh davri madaniyatlari. Samarqand. 2022.
10	Ergashev O. Ko'kayoz tosh davri ustaxonalari. Samarqand.2014.
6.	**Axborot manbalari (saytlar):** 1. https://uz.warbletoncouncil.org/arqueologia 2. https://education.nationalgeographic.org/resource/archaeology/ 3. https://www.saa.org/about-archaeology/what-is-archaeology 4. https://www.nps.gov/subjects/archeology/index.htm 5. https://www.amnh.org/explore/ology/archaeology/what-is-archaeology 6. http://www.ziyonet.uz/
7.	Fan dasturi Samarqand davlat universiteti O'quv-uslubiy kengashining 2024 yil "___"_____ dagi "___"- son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	**Fan/modul uchun mas'ullar**: Aslanovb A.P – SamDU, "Arxeologiya" kafedrasi assistenti
9.	**Taqrizchilar:** O.T.Ergashev – Arxeologiya kafedrasi mudiri, dotsent (ichki) A. Rajabov – Madaniy meros agentligi Yahyo G'ulomov nomidagi Samarqand arxeologiya instituti dotsenti (tashqi)

Universitetning 2024-yil 16- avgustdagi 301-ij buyrug'i asosida

Fan dasturlari va mustaqil ta'lim topshiriqlarini ishlab chiqishga ma'sul ishchi guruhi:

Rais: **Xolmatov N.O'.**

Kafedra mudiri: **O.T.Ergashev**

Fakultet dekani: **D.M.Djurakulova**

O'quv ishlari bo'yicha 1-proректor: **A.S.Soliyev**